

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ
ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
„Языковая картина мира в прозе Владимира Казакова“ („Језичка слика света у прози
Владимира Казакова“) мрр Василисе Шљивар**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовано комисију: Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници од 26. јуна 2020. године.</p> <p>2. Састав комисије:</p> <p>Ментор: др Корнелија Ичин, редовни професор, Филолошки факултет – Београд Ужа научна област: Руска књижевност Датум избора у звање: 15. јул 2009.</p> <p>др Петар Бојанић, научни саветник, Институт за филозофију и друштвену теорију Универзитета у Београду Ужа научна област: Филозофија Датум избора у звање: 25. септембар 2013.</p> <p>др Олга Буређина, професор, Департман за славистику Универзитета у Цириху Ужа научна област: Руска књижевност Датум избора у звање: 22. децембар 2005.</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Василиса, Будимир, Шљивар</p> <p>2. Датум рођења, општина, република: 7. 7. 1991, Книн, Република Хрватска</p> <p>3. Датум одбране, место и назив мастер рада: 19. 9. 2014, Филолошки факултет, Београд, „Ф. М. Достојевски и Борис Акуњин“</p> <p>4. Научна област из које је стечено академско звање мастера: Руска књижевност</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
„Языковая картина мира в прозе Владимира Казакова“ („Језичка слика света у прози Владимира Казакова“)
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл.
Докторска дисертација мрр Василисе Шљивар „ Языковая картина мира в прозе Владимира Казакова“ („Језичка слика света у прози Владимира Казакова“) обухвата 209 компјутерски штампаних страница (проред 1), а подељена је на следећа поглавља: Увод (стр. 1–5); 1. Време (6–77); 2. Простор (78–146); 3. Језик (147–202); Закључак (203–205); Извори и литература (206–209). Списак литературе се састоји од 81 библиографске јединице.
V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Увод садржи биографске податке и концизан преглед стваралачких идеја Владимира Казакова, које су се формирале под утицајем руске авангарде (Кручоних, Хлебњиков, Веденски). Иако В. Казаков ствара у совјетској Русији у периоду „одмрзавања“, његова дела се не штампају (изузев спорадичних публикација у часописима), тако да ће своје прве објављене књиге В. Казаков угледати у преводу на немачки, а потом и на језику у оригинала у Немачкој. Преводи дела В. Казакова на друге стране језике (шведски, енглески, српски, летонски) пре појаве на руском језику 1995. године, говоре сами за себе. Прегледом рецепције стваралаштва В. Казакова у уводном делу дисертације кандидат показује познавање књижевних и идеолошких прилика у совјетској Русији периода „одмрзавања“ и „застоја“, однос званичне књижевности према уметничком експерименту који се ослања на авангарду 10-их година XX века.

У фокусу дисертације је прозно стваралаштво В. В. Казакова, настало у периоду од 1965. до 1988. године, и обједињено у књигама „Моји сусрети са Владимиром Казаковым“ (1972), „Живот прозе“ (1982), „Од главе до звезда“ (1982), „Грешка живих“ (1995), „Неиздата дела“ (2003), „Мадлон“ (2012), које уједно представљају основу истраживања датог рада. Књижевни текстови се посматрају тематски и мотивски, претежно са философског аспекта и у контексту руске књижевне мисли која им је претходила (највише у контексту авангардне поетике футуриста и обериута, која се поима као својеврсно извориште Казаковљевог апсурдног света). Рад обилује примерима из текста који илуструју размишљања и закључке.

Централни део дисертације подељен је на три поглавља према трима основним спознајним категоријама: Време, Простор и Језик, издвојеним у виду главног инструментаријума за разумевање Казаковљевог стваралачког чина. У сваком од поглавља књижевни текст Казакова разматра се кроз призму одређене спознајне категорије, и притом се расветљавају механизми и принципи, на којима се темељи како ауторово одбацивање устаљеног, рационалног доживљаја света, тако и формирање његовог особеног погледа на свет, аутентичне словесне конструкције.

Прво поглавље носи наслов „*Време*“. Ово поглавље посвећено је теми времена и њеној реализацији кроз мотиве тренутка, трена, сата, часовника, звезда, злата, додира, корака, чаја. Уочавањем и описивањем датих мотива истиче се усмереност Казакова ка издвајању једног, садашњег тренутка из привидног временског тока, односно, ка каталепсији времена. Кристализација времена поима се, у духу поетике обериута, као уплив у вечност, који поништава условне временске одреднице, наметнуте у рационалном поимању света. Ово поништавање не читује се само на мотивском плану (на пример, поред наведених, још и у развоју мотива свитања и сумрака-ноћи, светла и таме, мотива секунда, минута, сата, године, итд), већ и на плану структуре и жанра. У том погледу В. Шљивар подвлачи да се нарочито истичу фракталност и фрагментарност текста, које се умногоме постижу дијалогичношћу, увођењем историјских или аутобиографских интерполација, као и својеврсна хибридизација жанра у оквиру склиске драмско-прозне форме. Даље у раду В. Шљивар показује како аутор одбацивањем устаљених опозиција живота и смрти, почетка и краја, не поима вечност као статистику, већ у контексту мита о вечном враћању. Кандидаткиња долази до закључка да Казаков понире у циклично, митско време не би ли досегао хармсовски „дисфинитум“ – тачку у којој се спајају крај и почетак, у којој се крије потенцијал непрекидног препорода у вечности. Негирање протицања времена сматра се такође једним од главних фактора динамичности крајње испрекиданог и распарчаног приповедања, условљене непрекидним „експлозијама“ неочекиваности, као продирањима Случаја, израженим како многобројним језичким помацима, тако и учесталом употребом речи „одједном“. Отуда даље проистиче тумачење Василисе Шљивар да се Казаковљев хаотични свет заправо креће уназад, ка Почетку, што ће се у наредном поглављу, посвећеном простору, доказивати кроз принципе одраза и обрнуте перспективе. У оквиру датог поглавља, у прилог овом становишту говори развој теме памћења.

Међутим, како В. Шљивар показује, условност Казаковљевог књижевног текста-света приметна је на примерима из потпуно другачијег доживљаја времена, у есхатолошком кључу – као праволинијски ток. Овакво, устаљено поимање времена развија се кроз амбивалентне мотиве, међу којима се у првом реду истичу мотив сата, часовника, кише, тренутка, трена, реке, поднева и поноћи. Амбиваленцију наведених мотива аутор дисертације сагледава кроз њихово паралелно одражавање двоструке природе времена, која свет настао из доживљаја Казакова чини крајње хаотичним и неухватљивим, најзад, апсурдним. Дата антиномија разрешава се у контексту идеје о метафизици постанка. В. Шљивар кроз своје истарживање открива да се књижевни текст Казакова може поимати као покушај сједињења полова – праволинијског и цикличног времена – у циљу достизања времена по себи, његове бити, у којој се скрива космогонијски потенцијал. Ово сједињење види се као сједињење човека са светом, са самим собом, то јест, као једини начин превазилажења апсурдног постојања.

Друго поглавље „*Простор*“ замишљено је у основи као мисаоно путовање кроз апсурдни простор Казаковљевог књижевног текста, изграђен на темељима очајничког доживљаја разједињености са светом. Проучавајући „померање“ и својеврсно искривљење простора, његово ширење и сужавање, оживљавање посредством антропоморфизације код Казакова, В. Шљивар открива механизме који доводе до овога у прози писца: одраз, обрнуту перспективу и смену димензија. Тема одраза развија се кроз мотиве огледала, прозора, зида, реке,

даљине, претварајући свет Казакова у изобличен хаосмос, а јунаке у привиђења и сенке. Даље се кроз преостала два принципа разматрају (микро)топоси казаковског просторног плана, дати у опозицији споља-унутра, тумачи се њихово шире значење и одређује функција у оквиру тематско-мотивског комплекса који собом граде, као и у оквиру читаве поетике аутора. Анализа најзаступљенијих топоса – подрум, гроб, гробље, салон домаћице, трг, улица, река (кеј), пролаз, гвоздени мост, зид, степенице, двоспратна кућа, кула, кров, небо – омогућава перспективи тумача да повуче својеврсну просторну вертикалу, која води ка идеји о спајању сфера – подземља, земље и неба. Важно место у анализи и покушају разумевања Казаковљевог простора заузима појам метаморфозе. Свеопшта условност, амбивалентност мотива, привидност предметног света, јунака очитују се управо у непрекидном процесу преобраћања, који се остварује у оквиру неколиких принципа: опредмећење јунака, језика, апстрактних појава и оживљавање предметног света, и то најчешће посредством поступка антропоморфизације, затим, принципа театрализације, карневализације, дијалогизације, који се развијају посредством мотива-микротопоса губилишта, салона домаћице, као и ситуација које из њих произилазе.

У детаљном приказу ониричног света бледих непојмљивих бића, који се гради на међи рационалног и ирационалног, оностраног и оностраног, опипљивог и привидног, живота и смрти, у приказу овог хаосмоса, схваћеног у постмодернистичком смислу, заправо се ишчитава питање: шта је реалност? Одговор аутор дисертације проналази у самом апсурду многоликог књижевног текста Казакова, чија крајње условна природа сведочи о многострукости стварности. Казаковски хаосмос иступа као тачка пресека паралелних светова.

Казаковљев експеримент превазилажења простора, баш као и превазилажење времена, поима се најзад као покушај превладавања сопствене свести, изграђене на картезијанским спознајним начелима, то јест, као искуство ослобађања од себе самог, а све зарад превазилажења апсурдног постојања у поновном, оностраном сједињењу са светом. Отуда се превазилажење простора разумева као рушење сопствених спознајних граница, а сједињење са светом као сједињење са сопством. Као један од примера овог сједињења иступа контаминација реалности књижевног текста и објективне реалности, која се остварује у духу постмодернизма, и која трагање за самим собом управља на унутра. Дакле, долази се до закључка да је топос овог хаотичног света сам човек, односно, да се Казаковљев гранични свет збива у њему самом.

Треће поглавље је насловљено „Језик“ У њему кандидат размишља о збивању Казаковљевог хаосмоса у њему самом што подразумева збивање у мисли, која није друго до разговор душе са самом собом – разговор који се остварује у језику и посредством језика. Језик, по мишљењу В. Шљивер, иступа као главни инструмент једнако спознајног и стваралачког чина В. Казакова, али и као првотна реалност, у чијем се окриљу стичу аутентичне просторно-временске представе аутора. Полази се од становишта да се читав књижевни текст Казакова у ствари заснива на принципу аутокомуникације, односно, дијалога с другошћу. Отуда идеја кандидата да се особена поетика Казакова окарактерише и као својеврстан ток шизоидне свести. То даље оставља простор да се јунаци схвате као двојници самог аутора, што отвара за аутора веома важно питање идентитета. У прилог томе сведочи и читав систем аутобиографских алузија и фрагмената, који прожима прозне текстове.

У раду се посебно разматра дијалог у нешто ширем контексту, његова апсурдна природа, која се огледа у негацији основне функције – комуникације. Затим се пажња усмерава на опис јунака – учесника дијалога, истиче се њихова крајња непостојаност, привидност, а такође доживљај света и сопственог постојања, обојен осећајем отуђености, одбачености, самоће, отсуства припадности. Јунаци се посматрају у светлу руске књижевне традиције, пре свега, стваралаштва Н. Гогоља, Ф. Достојевског, В. Хлебњикова. Као веома важан за читаву Казаковљеву поетику издваја се принцип „присуства у одсуству“.

Поимање стваралачког чина као чина самоспознаје, који је у конкретном случају могућ само у језику, проистиче из разумевања човека као места света, и одражава се у очајничком покушају јунака да се с тим местом, односно, са самим собом, поново сједини. Пут ка сједињењу види се у ослобађању од спрега рација које се остварује управо у језику, кроз разнолике језичке експерименте и помаке, који резултирају понирањем у бесмислицу – сада главни инструмент спознаје у безграничној области несвесног. У посебном потпоглављу уз многобројне примере разматрају се језички експерименти различитог типа: од оних, заснованих на футуристичком заумном језику, морфолошким и правописним модификацијама, преко језичких каламбура, тмезиса, употребе, али и преосмишљавања афористичких исказа, одређених стилских фигура (пре свега, пародије и пастиша, ироније, реализоване метафоре), па све до спајања синтаксички и најчешће семантички неспојивих речи, исказа, и опредмећења и антропоморфизације речи и апстрактних појмова. Језик се поима као активни принцип, чијим „васкрсавањем“ настају читави светови.

Тема ћутања издваја се као нарочито битна у поетици Казакова, па самим тим и за ближе разумевање прозних текстова. Ћутање се разматра, с једне стране, као одраз немоћи језика – теме врло заступљене у руској књижевности. Са друге стране, ћутање се посматра и у контексту трансценденталне редукције Хусерла, као одраз трансценденталног чина сједињења, који се огледа у преусмеравању са предметног света на смисао, у коме је скривено сопство. Дакле, ћутање које у тексту Казакова добија чак и графички приказ, поима се као „знак сагласја“, коначног сједињења са тишином света, са самим собом.

У **Закључку** кандидат резимира резултате истраживања. Потврђује је изразита особеност стваралаштва Казакова, али се истовремено он у идејно-философском смислу, затим на основу тематско-мотивског плана, на основу структуре, жанра, језика, поима као следбеник руске историјске авангарде и представник такозване авангарде-3. Као главну тему Казаковљеве постике кандидат В. Шљивар издваја човека, његово апсурдно постојање, прожето патњом, очајањем, самоћом, боли. Међутим, стваралаштво руског писца не своди се само на миметичку функцију, већ се разумева као главно оружје побуне против таквог постојања, главни инструмент самоспознаје, која се, пак, схвата као пут ка сједињењу са собом, ка спасењу кроз самоодрицање. На овај пут ступа се кроз стваралачки чин, кроз језик, чија се функција не одражава тек у покушају ескапизма од чудовишне реалности, већ напротив, у магијском чину словесног препорода у оностраном. Као онај који храбро ступа на пут вечног препорода, аутор-јунак, према мишљењу В. Шљивар, изједначава се са Кјеркегоровим Аврамом, а његово поклонишко путовање „од главе до звезда“ са Аврамовим успоном на Морију.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Встреча с собой. Заметки о «Моих встречах с Владимиром Казаковым» // Slavica Tergestina, 18. Trieste, 2017. С. 256–279. (ERIH PLUS, ESCI)
2. Владимир Казаков – ювелир мгновений // Das Absurde in Literatur, Kunst und Kino. Абсурд в литературе, искусстве и кино: под ред. О. Бурениной-Петровой, Е. Пономаревой, Т. Семьян. — Челябинск: Циперо, 2018. С. 141–155.
3. Dijaloški princip u romanu V. V. Kazakova „Greška živih“ // Književna smotra, broj 189 (3). Zagreb, 2018. S. 119–127. (ANCI)
4. Владимир Казаков – преемник авангарда // Искусство и революция: сто лет спустя: под ред. проф. д-р К. Ичин. – Белград: Филологический факультет Белградского университета, 2019. С. 340–352.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У свом раду посвећеном Владимиру Казакову Василиса Шљивар доноси прво исцрпно, свеобухватно истраживање прозног дела стваралаштва руског писца, које пружа увид у ауторов хаосмос с ону страну рационалног. Рад је заправо пинирски корак у покушају да се овом аутору одреди место у руској књижевности, као и да се кроз научни апарат открије свет Казаковљеве мисли, која је своје извориште открила иза огледала, иза рационалног. В. Шљивар је у свом истарживању дошла до следећих резултата: 1. Владимир Казаков је наследник руске авангардне мисли и један од најзначајних представника поезике апсурда у руској и светској књижевности друге половине XX века. 2. У основи прозног стваралаштва Казакова су експеримент на различитим нивоима и дијалогски принцип. 3. Аутобиографски екскурси су неизоставна компонента текстова Казакова. 4. Особности текста, понављање тема, мотива, јунака, ситуација из текста у текст даје могућност да се проза Казакова чита као један непрекидни дијалог аутора са својом Другошћу. 5. Казаков посредством језика у хајдегеровском кључу сведочи о граничном постојању. 6. Демијуршки принцип као покушај ескапизма и истовремено превазилажења тишине света и тишине у себи. 7. Језичка слика света као сизифовска побуна у вечности. 8. Стварање као покушај самоспознаје. 9. Казаков се користи постмодернистичким поступком деконструкције, интертекстом, стварајући сопствени хаосмос на основу претекста претходника (у првом реду, Ф.М. Достојевског, али и В. Хлебњикова, Д. Хармса и А. Веденског).

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Мср Василиса Шљивар је са изузетном посвећеношћу и ерудицијом протумачила уметнички свет Владимира Казакова, једног од најсложенијих, готово заборављених аутора руске књижевности друге половине XX века. Захваљујући способности да промишља о сложеним философским категоријама као што су време, простор и језик, Василиса Шљивар је понудила читање књижевног текста по највишим стандардима. Захваљујући промишљању о прози Казакова као непрекидном дијалогу аутора са самим собом, који кроз језик гради свој особени свет на граници између рационалног и ирационалног, Василиса Шљивар је успела да представи свет писца-теурга, да размотри законе и начела на којима он гради тај свет, да открије које нам одговоре нуди писац на коначна питања. Рад је показао прозно стваралаштво Казакова и у односу према руској

књижевној традицији, односно, према учитељима, како их је сам аутор називао (у првом реду, према стваралаштву Н. Гогоља, Ф. Достојевског, футуриста: А. Кручних, В. Хлебњикова, В. Мајаковског, обериута: Д. Хармса и А. Веденског). У раду су истражени и приказани поступци којима се служи В. Казаков у свом експерименту са текстом: на плану структуре (књиге чине текстуални фрагменти који се заснивају на дијалошком принципу и који се граде према постмодернистичком поступку колажа уз уметање аутобиографских пасаж документарног типа), жанра (најчешће је реч о хибридном жанровима које аутор преузима од претходника и даље развија у оквиру своје поетике), јунака, језика (текстови су лишени смисла, узрочно-последичних веза и заснивају се на бројним померањима у духу поетике футуриста и обериута). Сложено истраживање које је предузела у свом раду Василиса Шљивар говори о изузетној спремности кандидата да промишља о тексту као свету, сатканом од најразличитијих ауторових поступака, често хибридних, за које је неопходно применити најразличитију књижевну методологију: психоаналитичку, биографску, структуралистичку, семиотичку, интертекстуалну, синергетску.

IX ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

На основу свега наведеног комисија позитивно оцењује докторску дисертацију **мрр Василисе Шљивар „Јзыковая картина мира в прозе Владимира Казакова“ („Језичка слика света у прози Владимира Казакова“)** и предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да извештај прихвати и упути га Већу друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност и да **мрр Василису Шљивар** позове на усмену одбрану дисертације пред истом комисијом.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Корнелија Ичин, ред. проф. Филолошког факултета Универзитета у Београду
2. Др Петар Бојанић, научни саветник Института за филозофију и друштвену теорију Универзитета у Београду
3. Др Олга Бурењина, професор Департмана за славистику Универзитета у Цириху